

[B] **GEEN NOTEN OP ONZE ZANG.
EEN NIEUWE BUNDEL VAN LEONARD NOLENS**

Behalve een romantische lyricus, een erudiete estheet en een lichtelijk exhibitionistische navelstaarder is Leonard Nolens (1947) de laatste jaren ook een geduchte moralist geworden, die zich vlijmscherp en retorisch effectief uitlaat over het gebrek aan beschaving dat onze samenleving in toenemende mate kenmerkt. Een dichter van de straat is Nolens nooit geweest, al heeft hij prachtige poëzie aan Antwerpen gewijd, en politieke kwesties zul je in zijn werk zelden aantreffen, laat staan dat hij zich bezighoudt met de internationale rechtsorde. Maar waar het gaat om de maatschappelijke gevolgen van de ontvoogding en secularisering waarvan zijn generatie het boegbeeld vormt, is zijn oordeel niet mals. Zorgvuldigheid, discipline en respect voor tradities lijken te zijn ingeruild voor zelfzucht en slordigheid, België valt uit elkaar doordat men elkaars talen niet meer wil spreken en de kunstwereld drijft op gebakken lucht. Met name de bundel *Bres* (2007) kan gezien worden als politiek en moreel statement, maar ook de titel van Nolens' nieuwe bundel, *Zeg aan de kinderen dat wij niet deugen*, doet direct vermoeden dat de lezer niet gespaard zal worden.

Waarom ontleent de dichter de autoriteit om de boeteprediker uit te hangen? Om te beginnen is Nolens door zijn radicale keuze voor het dichterschap altijd een buitenstaander geweest, die de tijd en de distantie had om vanuit de luwte de stormen van de tijd gade te slaan. Paradoxaal genoeg is de kluisenaar zo uitgegroeid tot een van degenen die het geweten van Vlaanderen belichamen, waarbij hij zich verre houdt van de strenge (en vaak onbegrijpelijke) *Cultural Analysis* van Dirk van Bastelaere en een vaderlijke mildheid tentoonspreidt die Tom Lanoye vooralsnog ontbeert. Belangrijker is echter het feit dat hij zichzelf genadeloos de maat neemt. De moralist laat zien dat hij gefaald heeft.

Zeg aan de kinderen dat wij niet deugen is een vreemde uitspraak. Een ik, die blijkbaar namens een "wij" het woord voert, draagt iemand op zich tot "de kinderen" te richten. Waarom spreekt hij hen niet zelf aan? Om welke kinderen gaat het eigenlijk? Is de aangesprokene de lezer, of heeft de dichter het

vooral tegen zichzelf, als moet hij eerst moed verzamelen alvorens de jeugd recht in de ogen te kunnen zien? Het eerste gedicht uit de reeks die dezelfde titel draagt, luidt zo:

Zeg aan de kinderen dat wij niet deugen.
Zeg dat wij kinderen maken 's nachts
Om ze 's ochtends zachtmoedig te kraken, zeg
Aan de zoon als hij dwarsligt aan tafel en zingt
Om met liedjes zijn honger te stillen, zeg

Dat wij de muziek uit zijn mond zullen nemen,

Dat wij hem klein zullen krijgen met melk
En slaag, met zuurverdiend brood en examens.
Zeg dat zijn dorst de manieren moet leren
Van ons, een dwergvolk van vaders en moeders.
Wij hebben geen noten op onze zang.

In twaalf gelijkvormige gedichten, waarvan er tien met dezelfde regel beginnen, belijdt een hypocriete opvoeder zijn schuldbesef, op zo'n manier dat hij zijn eigen project ondermijnt. Hij biedt zijn zoon poëzie aan om hem die vervolgens weer af te nemen: "Leer toch mijn zoon geen gedichten, die dingen / Doen pijn aan de mond die normaal is gemaakt / Om te lachen en simpele dingen te zeggen." Om je in de wereld te kunnen redden heb je meer aan de "kleine nachtmuziek" van zakgeld, de "klinkklare zon van een munt" in je spaarpot. Poëzie behelst slechts een "wildsmaak van sehnsucht" en "wereldontvreemdende krompraat". Kinderen moeten gedrild worden tot gedweë consumenten, die ertoe voorbestemd zijn de troep op te ruimen die hun ouders hebben achtergelaten, "de beerput / Die wij in ons wolkenveld dolven".

De titelreeks is sterk door de retorische consistentie waarmee dit cynische *j'accuse* de lezer bij de les houdt. Sterk zijn ook de gedichten die spreken over de hechte maar gecompliceerde band die de dichter al veertig jaar met zijn geliefde onderhoudt. De slotregel van de afdeling 'Blind date' is een klassiek aforisme: "Is liefde de vorm die men levenslang geeft aan ons afscheid?" De bundel wordt afgerond met een reeks van achttien, wederom gelijkvormige, gedichten onder de noemer 'Devies', waarin de dichter zichzelf met strakke imperatieven poogt te disciplineren:

Wees niet bescheiden.
Wees trots op je oude familie
Van luiaards en dromers.
Verdedig die gouden traditie

Tegen je drukdoende tijd.

De bundel bevat dus veel goeds, maar helaas ook nogal wat zwakke gedichten. Ze missen urgentie, bieden meer van hetzelfde, of zijn zo eenduidig dat eenmaal lezen volstaat. Ik geloof niet dat dit poëzie is: "Maar België werd een vechtlustige tafel van Babel / Al is mijn Duitse vorst een lachebek, een vrouwengek, / Een vriendelijk en vredelievend levenskunstenaar." Hoewel de dichter tot tweemaal toe expliciet het cliché afwijst, veroorlooft hij zich enkele verschrikkelijke woordspelingen: "Het huis is oud en uitgewoond en geeft niet thuis." Of (tot de in 2003 overleden dichter C.O. Jellema): "Je roepnaam was nog Cor. Dat is klassiek Latijn / Voor hart."

Dit laatste citaat komt uit een reeks die 'Hulde' heet en grotendeels is opgevuld met gelegenheidsgedichten bij verjaardagen en sterfgevallen. Ze vormen, wat mij betreft, een voorlopig dieptepunt in Nolens' rijke oeuvre. Maar liefst vijf gedichten bezingen de vijftigste verjaardag van een goede vriendin, Gerrit Kouwenaar wordt geëerd met vervormde citaten uit zijn eigen werk, en Joseph Brodsky zou zich in zijn graf omdraaien als het gedicht waarin hij toegesproken wordt hem onder ogen zou komen. Nolens' uitgever had hem voor dit gebrek aan zelfkritiek moeten behoeden.

Gelukkig slagen de goede gedichten erin de missers te doen vergeten. Buitengewoon intrigerend is een vierdelig gedicht dat het verblijf in een gekkenhuis beschrijft, maar consequent de mogelijkheid openhoudt dat die inrichting staat voor – bijvoorbeeld – het dagelijkse leven, het brein van de spreker of de krankzinnige beslotenheid van de poëzie:

Nu loop ik door verende gangen,
Een langzaam aangehaalde knoop
Van door elkaar gegilde kamers.
Overall liggen in naakte vertrekken
Behaarde figuren te paren
Om mij te verwekken,

Ze roepen mijn naam af.
Ze roepen mijn naam af
Nog voor ik besta.

Deze ik is misschien de dichter, maar kan ook het gedicht zelf zijn, of de lezer. In elk geval zuigt het raadsel me het gedicht in. Het is jammer dat dit wonder bij een te groot aantal gedichten uitblijft.

PIET GERBRANDY

LEONARD NOLENS, *Zeg aan de kinderen dat wij niet deugen*,
Querido, Amsterdam, 2011, 114 p.
